कान् पुङ्गवैर्वाह्यैर्मेध्येन हविषा सुरान् । श्रियं शक्रत्-प्रवृत्तेन तर्पयिष्यामः कामदाः । तदस्माकं गुरुस्त्वं हि प्राणदश्च महाबल ! । अद्यप्रभृति नो राजा त्वमिन्द्रो वै भव प्रभो ! । तस्मात्त्वं काञ्चनैः पूर्णैर्दिव्यस्य पयसो घटैः । एभिरद्याभिषिच्यस्व मया हस्तावनामितैः । अहं किलेन्द्रो देवानां त्वङ्गवामिन्द्रताङ्गतः । गोविन्द इति लोकास्त्वां स्तोष्यन्ति भुवि शाश्वतम् । ममोपरि यथेन्द्रस्त्वं स्थापितो गोभिरीश्वरः । उपेन्द्र इति कृष्ण ! त्वां गास्यन्ति दिवि देवताः" ।

"ततः शक्रस्तु तान् गृह्य घटान् दिव्यपयोधरान् । अभिषेकेन गोविन्दं योजयामास योगवित् । दृष्ट्वाऽभिषिच्यमानं तं गावस्ताः सह यूथपैः । स्तनैः प्रस्रवसंयुक्तैः सिषिचुः कृष्णमव्ययम् । मेघाश्च दिवि मुक्ताभिः सामृताभिः समन्ततः । सिषिचुस्तोयधाराभिः सिच्यमानं तमव्ययम् । वनस्पतीनां सर्वेषां सुस्रावेन्दुनिभं पयः । ववर्ष पुष्पवर्षञ्च नेदुस्तूर्याणि चाम्बरे । स्तुवन्ति मुनयः सर्वे वाग्भिर्मन्त्रपरायणाः । एकार्णवविविक्तञ्च दधार वसुधा वपुः । प्रसादं सागरा जग्मुर्ववुर्वाता जगद्धिताः । मार्गस्थो विबभौ भानुः सोमो नक्षत्रसंयुतः । ईतयः प्रशमं जग्मुर्जग्मुर्निर्वैरतां नृपाः । प्रवालपत्रशबलाः पुष्पवन्तश्च पादपाः । मदं प्रसुस्रुवुर्नागा यातास्तोषं वने मृगाः । अलङ्कृता गात्ररुहैर्धातुभिर्भान्ति पर्वताः । देवलोकोपमो लोकस्तृप्तोऽमृतरसैरिव । आसीत् कृष्णाभिषेके हि दिव्यः स्वर्गरसोक्षितः । अभिषिक्तन्तु तं गोभिः शक्रो गोविन्दमव्ययम् । दिव्यमाल्याम्बरधरं देवदेवोऽब्रवीदिदम् । एष ते प्रथमः कृष्ण ! नियोगो गोषु यः कृतः" । तत्रैव १७अ० । "शक्रस्तु स्वयमागत्य दैवतैः सह वृत्रहा । अभिषिच्याब्रवीत् कृष्णमुपेन्द्रेति शचीपतिः" । वासुदेवस्यैवेन्द्रेण उपेन्द्रनाम्नाऽभिषेकः कृतः इत्युक्तम् । भा०८स्क०३३ अ० तु वामनस्यैव तन्नामतोक्ता यथा वामनेन बलेर्दमनानन्तरम् । "कश्यपस्यादितेः प्रीत्यै सर्व्वभूतभवाय च । लोकानां लोकपालानामकरोत् वामनं पतिम् । वेदानां सर्वदेवानां धर्मस्य यशसां श्रियः । मङ्गलानां व्रतानाञ्च कल्पं स्वर्गापवर्गयोः । उपेन्द्रं कल्पयाञ्चक्रे इति सर्वविभूतये इति" "प्राप्य त्रिभुवनञ्चेन्द्र उपेन्द्रभुजपालितः" इति तत्रैव । वामनस्य उपेन्द्रत्वमिन्द्रानुजातत्वात् वासुदेवस्य तु पूर्वोक्तप्रकारेण तन्नामता उभयोरेव एकपरमेश्वरांशत्वान्न विरोधः । "तदिन्द्रसन्दिकृष्टमुपेन्द्र ! यद्वचः" माघे नारदस्य वासुदेवसम्बोधनतया प्रयोगः ।

उपेन्द्रवज्रा स्त्री "उपेन्द्रवज्रा जतजास्ततो गौ" इति वृ०र० उक्ते एकादशाक्षरपादके छन्दोभेदे । अस्याश्च इन्द्रवज्रया संमेलने यथोपजातित्वं तथा इन्द्रवज्राशब्दे दर्शितम् ।

उपेय त्रि० उप+इण्–यत् । १उपायसाध्ये, २प्राप्तव्ये च । २उपगम्ये "उपेतारमुपेयञ्च सर्वोपायाश्च कृत्स्नशः" मनुः "ज्ञातित्वेनानुपेयास्ताः" मनुः । ३अन्विष्य गम्ये "भूधरस्थिरमुपेयमागतम्" माघः । "उपेयमन्विष्य गम्यम्" मल्लि०

उपेयिवस् त्रि० उप+इण–क्वसु लोकेऽपि नि० । उपगते "पश्चाद्भेदमुपेयुषे" कुमा० "उपेयिवांसि कर्त्तारः पुरीमाजातशात्रवीम् । राजन्यकानि" "उपेयुषोमोक्षपथं मनस्विनः" माघः । स्त्रियां ङीपि उपेयुषी ।

उपोढ त्रि० उप+वह–क्त । सन्निवेशविशेषयुक्ते १व्यूढे सैन्ये २निकटे, "तदुपोढैश्च नभश्चरैः पृषत्कः" किरा० तं "वराहमुपोढैः प्रत्यासन्नैः" मल्लि० । ३ऊढे कृतविवाहे च । भावे क्त । सैन्यविन्यासभेदे व्यूहे न० ।

उपोत त्रि० उप+वेञ् क्त । उपस्यूते । गौरा० ङीष् । पूतिकायां स्त्री शब्दरत्ना०

उपोत्तम त्रि० उपगतमुत्तमम् अव्यधानेन अत्या० स० । उपान्तिमे अन्त्यात् पूर्व्वतने । "गुरूपोत्तमयोः ष्यङ् गोत्रे" । "योपधाद्गुरूपोत्तमाद्वुञ्" "झल्युपोत्तमम्" "उपोत्तमं रिति" पा०

उपोदक पु० उपगतमुदकम् अत्या० स० । उदकसमीपस्थे । "प्रजापतौ त्वा देवतायामुपोदके" यजु० ३५,६, "अयं वै लोक उपोदकस्तदेनं प्रजापतौ देवतायामुपोदके लोके निदधाति" शत० ब्रा० १३,८,३,३, सामीप्ये अव्ययी० । २उदकसमीपे अव्ययम् ।

उपोदकी स्त्री उपगतमुदकमत्र गौरा० ङीष् । पूतिकायाम् (पुइशाक) । राजनि० । "द्वादश्यां पारणं कुर्य्याद् वर्ज्जयित्वाप्युपोदकीम्" ऐ० त० कूर्म्मपुराणम् ।

उपोदिका स्त्री. उपाधिकमुदकं यत्र उदादेशः संज्ञायां कन् अतइत्त्वम् । पूतिकाशाके अमरः तत्पाकादि प्रकारगुणादि वैद्यके उक्तम् । "एकाहं षड्रसोपेता किमन्यैर्व्यञ्जनान्तरैः । तण्डुलैरानतव्याजैर्हसत्येषा उपोदिका । वटपत्रवच्छुभपत्रिका परितप्ततैलसुपाचिता । नवहिङ्गुवाससुवासिता परिभोक्तृचित्तसुविकाशिका । सुतप्तवतैलविपाचिता सुघनाम्लतक्रसुपाचिता । सूपोदिकाज्यभर्ज्जिता भोक्तुराशु रसनाग्रनर्त्तकी । पोदिका शीतला बल्या श्लेष्मला